

Nr 44.

Av herr **Björklund m. fl.**, *angående beredande åt den jordbrukande befolkningen av större fördelar utav brännvinsbränningen.*

I samband med införandet av nu gällande rusdryckslagstiftning 1917 reglerades även tillverkningen av brännvin. Brännerier, som funnits före ingången av juli månad 1917,ingo fortsätta med sin verksamhet under statens kontroll. Däremot stadgades, att nya brännerier icke ingo inrättas efter nämnda tidpunkt utan efter tillstånd av Kungl. Maj:t. Härigenom har åstadkommits, att särskilt tillverkningen av brännvin för konsumtionsändamål huvudsakligen kommit att bli va ett monopol för de brännerier, som inrättats före den 1 juni 1917.

De brännvinsbrännerier, som finnas här i landet, äro av tre slag, nämligen lantbruksbrännerier, jästbrännerier och sulfitbrännerier. Kungl. Maj:t fastställer den mängd brännvin för konsumtionsändamål, som årligen får av sulfitbrännerier försälas till konsumtionsändamål. I förordningen angående tillverkning och beskattning av brännvin finnes angivet, huru stor råspirttillverkningen vid jästbrännerierna får vara i förhållande till jästtillverkningen. Härigenom begränsas alltså nämnda bränneriers tillverkning av konsumtionsbrännvin. Resten av det behov av dylikt brännvin, som Vin- och spritcentralen behöver per år, tillverkas följaktligen av lantbruksbrännerierna. Under tillverkningsåret 1929—1930 levererades av:

Lantbruksbrännerierna	24,043,562 liter
Jästbrännerierna	5,113,291 »
Sulfitbrännerierna	2,263,667 »

Summa 31,420,520 liter

Begränsningen av tillverkningen av konsumtionsbrännvin vid jästbrännerier och sulfitbrännerier har givetvis tillkommit för att gynna avsättningen av lantbruksprodukter till nämnda ändamål. Det är också inga små kvantiteter jordbruksprodukter, som användas vid brännvinstillverkningen. Under ovannämnda tillverkningsår användes enbart vid lantbruksbrännerierna följande mängder:

Spannmål	5,625 ton
Potatis	122,130 »
Sockerbetor	4,580 »
Melass	1,940 »

Särskilt i fråga om potatis betyder denna tillverkning mycket för avsättningen. Ovannämnda potatiskvantitet utgör nära 7 procent av hela landets potatisskörd. När man då betänker, att lantbruksbrännerierna huvudsakligen äro förlagda till Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län samt i någon mån till Östergötlands och Skaraborgs län, inses lätt, att i dessa landsändar utgör brännerirörelsen en betydande avnämare av potatis.

Brännerirörelsen är även av betydelse för jordbruket därigenom, att det pris, som på detta sätt kan erhållas för potatis, är högre än vad som annars kan påräknas för s. k. fabrikspotatis. Enär prisbildning i vanlig ordning icke kan uppkomma på råbrännvin — rusdrycksförsäljningen i landet sker ju genom ett faktiskt statsmonopol — bestämmes priset på nämnda brännvin av en prisenämnd bestående av två representanter för Vin- och spritcentralen, två för brännerierna samt tre utsedda av Kungl. Maj:t. Vid denna prissättning lägges till grund ett beräknat pris på potatis, vilket pris i allmänhet är så högt, att det med ungefär en krona per hektoliter överstiger, vad som t. ex. kan erhållas för potatis avsedd för tillverkning av stärkelse.

Av vad nu anförts skulle man givetvis kunna draga den slutsatsen, att tillverkningen av brännvin vid lantbruksbrännerierna skulle av den jordbrukande befolkningen i förenämnda delar av landet betraktas med stor tillfredsställelse. Så är emellertid ingalunda förhållandet. Därigenom att de brännerier, som funnos vid införandet av nu gällande ordning på rusdryckshandelns område, så att säga tillätos sitta i orubbat bo, kommo de ekonomiska fördelar, som faktiskt följde av monopoliseringen, att förbehållas ett fåtal, medan den stora massan av jordbrukare alldeles icke kom i något bättre läge. Under årens lopp har missnöjet med det nuvarande tillståndet blivit allt större bland jordbrukarna, dels därför att ägarna av brännerierna i allt mindre utsträckning bestå av jordbrukare och dels på grund av de alltmera tryckta tiderna för jordbruksnäringen.

Antalet lantbruksbrännerier utgör för närvarande 109. Av dessa äro tre melassbrännerier, vilka alldeles sakna intresse för jordbruket, och tre äro betbrännerier med obetydlig betydelse ur jordbrukssynpunkt. Dessa sex brännerier lämnas för tillfället ur räkningen. De återstående brännerierna använda i huvudsak potatis som råvara. Vi hava förskaffat oss vissa upplysningar om 98 av dessa. Därav framgår åtskilligt av intresse för bedömandet av det nuvarande tillståndet i fråga om brännerirörelsen. En föreställning om äganderättsförhållandena beträffande brännerierna får man av nedanstående sammanställning. Därvid har en uppdelning skett sålunda,

att dels beaktats, huruvida bränneriet äges av jordbrukare eller icke jordbrukare, och dels om ett flertal jordbrukare i orten äger bränneriet, eller ett mindretal eller rent av en enskild jordbrukare.

<i>Äges av jordbrukare:</i>	Antal brännerier:
Mer än 20	16
Högst 20	43
Enskild	33

Andra:

Enskild	3
Bolag e. d.	3

Bland brännerier ägda av enskild person hava även inräknats två brännerier, vilka ägas av bolag med betydande jordbruk.

Såsom framgår av sammanställningen är det endast ett mycket litet antal, som till delägare har en mera avsevärd del av jordbrukarna i orten. Intrycket av att jordbrukarna i allmänhet sakna inflytande över brännerierna förstärkes vid ett närmare inträngande i äganderättsförhållandena. Det synes t. ex. bliva alltmera vanligt, att jordbrukare, som lämna jordbruket, behålla kvar sina andelar i brännerierna, varjämte det även förekommer, att personer från andra befolkningsgrupper förskaffat sig andelar i brännerier.

Såsom ovan antytts, härskar ett utbrett missnöje bland jordbrukarna i gemen med förhållandena i fråga om brännerirörelsen. Genom införskaffade uppgifter hava vi försökt utröna utbredningen av detta missnöje i förhållande till de olika brännerierna samt missnöjets orsaker. Frågan huruvida missnöje bland jordbrukarna förefinnes har besvarats på sätt framgår av följande sammanställning.

<i>Äges av jordbrukare:</i>	Antal brännerier:		
	Missnöje	Icke missnöje	Uppgift saknas
Mer än 20	9	5	2
Högst 20	28	10	5
Enskild	20	6	7
<i>Andra:</i>			
Enskild	1	1	1
Bolag	—	3	—

Sammanställningen visar otvivelaktigt, att missnöjet är starkt utbrett. Ett närmare studium av de lämnade uppgifterna ger dessutom vid handen, att vid ej mindre än 7 av de brännerier, beträffande vilka angivits, att missnöje ej förekommer, beror detta därpå, att bränneriet är beläget i en sådan jordbruksbygd, där odling av fabrikspotatis icke förekommer i någon vidare utsträckning, varav följer att jordbrukarna i allmänhet sakna intresse av bränneriet.

Orsakerna till det rådande missnöjet äro i huvudsak tvenne. Man anser det orättvist, att icke jordbrukarna i allmänhet få leverera potatis till bränneriet i orten och att detta i stället skall vara förbehållet det privilegierade fåtal, som består av delägarna och av dessa gynnade personer. Att obilligheten i nämnda förhållande synes så stor, beror givetvis därpå, att de fördelaktiga priserna på bränneripotatis äro orsakade av statsmonopolet på rusdryckshandeln. Man finner det med rätta upprörande, att en statsåtgärd på dylikt sätt skall tillföra en liten grupp av de bättre ställda fördelar, som flertalet icke erhåller. Om nu staten genom sina åtgärder i fråga om brännvinstillverkningen avser att bereda jordbruksnäringen och framför allt potatisodlingen på den magra sandjorden en fördel, borde denna avsikt taga sig det uttrycket, att det bleve jordbrukarna i allmänhet, som finge del därav.

Nu är det emellertid så, att i allmänhet får en mindre del av potatisbehovet fyllas av jordbrukarna i allmänhet. Delägarna och deras protegéer kunna nämligen icke själva odla så mycket potatis, som vad åtgår. Beträffande dessa leveranser av »fyllnaden» klagas starkt över det pris leverantörerna erhålla. Detta missnöje har bränneriidkareföreningen sökt råda bot på genom att bestämma det pris, som skall betalas för dylika leveranser. Detta pris motsvarar icke, vad delägarna i brännerierna erhålla för sin potatis, men det ligger dock ej oväsentligt över priset på stärkelsepotatis. Missnöje förekommer nog även därför att ej utomstående leverantörer erhålla samma fördelar som delägarna. På de flesta ställen, där bränneriidkareföreningens pris tillämpas, synes man likväl vara tillfreds. Enligt uppgift torde det dock vara mera sällan som detta pris lojalt tillämpas. I åtskilliga fall uppgives det, att bränneriägarna helt öppet tillämpa en lägre prissättning, förlitande sig på att leverantörerna icke skola våga bringa förhållandet till bränneriidkareföreningens kännedom. Det synes också vara ett faktum, att man icke vågar påtala de lägre priserna. Två fall har angivits, då bränneridelägare, som tillämpat lägre priser, blivit anmälda för föreningen och tvingats utgiva det fastställda priset men med påföljd, att leverantörerna därefter avstängts från leverans. I de flesta fall söker man dock att mera i smyg kringgå beslutet om ett särskilt pris. Oftast sker all leverans genom delägarna. Denne levererar all sin egen potatis till bränneriet, varefter han av utomstående köper potatis för foderändamål och sättpotatis. För den inköpta potatisen betalar han lägsta möjliga pris. I ett fall har uppgivits, att medan det av bränneriidkareföreningen fastställda priset utgjorde kronor 2: 50 — 3: — per hektoliter, beroende på stärkelsehalt, betalade delägaren kronor 1: 30 — 1: — för den potatis han inköpte. Flerstädes råder emellertid den meningen, att potatis, som delägare inköper som sättpotatis, i alla fall av honom i smyg levereras över till bränneriet. Det förekommer även fall, då bränneriägare köper sitt fyllnadsbehov av potatis från avlägsna orter till priser, som icke kunna kontrolleras. I möjligaste

mån söka vidare bränneridelägare fylla sitt behov genom att köpa potatis på auktion, genom att tillbyta sig potatis mot drank m. fl. utvägar, varigenom det verkligen erlagda priset kan beslöjas. Det ligger i sakens natur, att en dylik osmaklig trafik skall väcka missnöje och ådraga sig uppmärksamhet.

Innan vi övergå till att syssla med frågan om de åtgärder, som böra vidtagas för att ändra nu rådande förhållanden i fråga om brännerirörelsen, vilja vi något syssla med de fall, då det uppgivits, att missnöje ej förekommer. Ovan har angivits, att i vissa fall jordbrukarna i orten i allmänhet saknat intresse för bränneriets verksamhet, enär odling av bränneripotatis föga förekommer. I övrigt angivas följande orsaker därtill att missnöje icke förefinnes. I 5 fall äro flertalet jordbrukare i orten delägare, i 4 fall, beträffande vilka delägarna äro mycket få, få samtliga jordbrukare som så önska teckna sig för leverans, varjämte lägst bränneriidkareföreningens pris tillämpas, i 5 fall gäller samma pris för alla leverantörer, oavsett om de äro delägare eller ej, och i 5 fall tillämpas bränneriidkareföreningens pris lojalt. Av denna redogörelse framgår att de utanför brännerierna stående jordbrukarna ingalunda äro oresonligt fordrande utan ställa sig tillfreds, om blott någon hänsyn tages till deras berättigade intressen.

Såvitt vi kunna finna, är det icke rimligt, att det nuvarande tillståndet fortfar. Om staten med rätta vill genom brännvinstillverkningen giva den jordbrukande befolkningen i de magra sandjordsområdena och andra likartade trakter en fördel, bör det så ordnas, att fördelen kommer jordbrukarna i allmänhet till godo och icke blott ett fåtal, vilka dessutom till största delen består av större och välsituerade jordbrukare. Det bör icke få fortsätta, att ett statens monopol leder till att ett fåtal får särskilda privilegier. Dessa äro av nog så stor räckvidd. Det är icke sällsynt, att en bränneriägare själv odlar mer än 10,000 hl. potatis. Om såsom ovan anförts bränneripotatis ersättes med ett pris, som med en krona per hektoliter överstiger priset på potatis för stärkelsefabrikerna, blir det ingen ringa skänk staten ger en dylik bränneriägare. Såvitt vi kunna finna äro de önskemål, som jordbrukarna i här förevarande trakter hysa, sådana att de böra tillmötesgå från statens sida. Vad de önska är endast att varje jordbrukare i trakten bör få leverera sin andel till bränneriet och därför åtnjuta hela det värde, som från prisenämndens sida sättes å potatisen. Jordbrukarna hysa ingalunda någon övertro på fördelarna därav. De inse väl, att det endast kan bliva en mindre kvantitet på var och en. Men de förmena, att om de få leverera en mindre del till bränneriet till ett högre pris och en annan del till stärkelsefabriken till ett lägre pris, skulle dock genomsnittsbetalningen bliva sådan, att potatisodlingen skulle kunna giva odlaren en ringa ersättning för mödan.

Särskilt bör tillses, att rörelsen så förläggas, att den blir till fördel för jordbrukarna i de trakter, där odling av fabrikspotatis är så betydelsefull

för jordbruket. Befinnes en koncentration av brännerirörelsen nödvändig, torde därför först och främst böra övervägas, huruvida icke de s. k. melass-brännerierna böra nedläggas, då de synas mest umbärliga. Ävenledes torde sockerbetsbrännerierna vara betydelselösa ur jordbrukets synpunkt. Vidare bör kunna övervägas, huruvida icke brännerier, som äro förlagda till orter, där odling av fabrikspotatis varken är lämplig eller förekommer i nämnvärd omfattning, skulle kunna nedläggas.

Från statens sida böra åtgärder vidtagas för att råda bot på här påtalade missförhållanden. Vilka åtgärder, som skulle vara mest ändamålsenliga, kan givetvis icke avgöras förrän efter en mera ingående utredning. En dylik torde följaktligen böra komma till stånd. Denna utredning synes även böra omfatta en förnyad prövning av tilldelningen åt jästbrännerier och sulfibrännerier av tillverkning av brännvin för konsumtionsändamål. Åtminstone i fråga om jästbrännerierna är det påtagligt, att deras tillverkning av brännvin blivit långt större, än vad riksdagen avsåg vid sitt beslut år 1926 om ny förordning angående tillverkning och beskattning av brännvin.

Med stöd av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om igångsättande snarast möjligt av en utredning rörande möjligheterna för en sådan omläggning av brännerirörelsen, att de ur nämnda rörelse härflytande fördelarna kunde komma den jordbrukande befolkningen i de av rörelsen berörda orterna mera allmänt tillgodo.

Stockholm den 18 januari 1932.

L. A. Björklund.

O. Isacson.

N. Björk.

Olof Andersson,
Höör.

Anders Paulsen.

Per Edvin Sköld

Olof Andersson.
Malmö.

Elof Hällgren.
